

DOI: 10.52363/2414-5866-2021-2-12

УДК 351:658

*Карпеко Н.М., к.держ.упр., НУЦЗУ, м. Харків,
ORCID: 0000-0003-3420-7897*

Karpeko N., PhD, Senior Lecturer, Department of Management and organization in the field of civil protection, National University of Civil Defence of Ukraine, Kharkiv

ОРГАНІЗАЦІЙНО - ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC MECHANISM OF PUBLIC ADMINISTRATION OF THE QUALITY OF INNOVATIVE ACTIVITIES OF ENTERPRISES

У статті розглянуті умови формування ефективного організаційно-економічного механізму управління якістю інноваційної діяльності, що забезпечує розвиток високотехнологічних виробництв, створення і ринковий оборот нематеріальних активів з інтелектуальною складовою. Запропонована суть поняття «Підвищення ефективності системи управління якістю по залученню інноваційних активів підприємств у фінансово-економічний оборот». Проведений аналіз комплексу заходів ринкового і державного управління стосунків в інноваційній сфері.

Ключові слова: *організаційно-економічний механізм, державне управління, інноваційно-інвестиційна спроможність підприємства, система управління, управління якістю.*

The article considers the conditions for the formation of an effective organizational and economic mechanism for managing the quality of innovation, which ensures the development of high-tech industries, the creation and market turnover of intangible assets with an intellectual component. The essence of the concept "Improving the efficiency of the quality management system to attract innovative assets of enterprises in the financial and economic turnover" shall be proposed. The analysis of a complex of measures of market and state management of relations in the innovation sphere shall be carried out.

Keywords: *organizational and economic mechanisms, public administration, innovation and investment capacity of the enterprise, management system, quality management.*

Постановка проблеми. Інновації є засобом підвищення конкурентоспроможності продукції, розширення та закріплення ринкових позицій, за-порукою комерційного благополуччя фірми. Інновації є результатом інноваційної діяльності. Інноваційна діяльність зорієнтована на практичному за-стосуванні наукового та інтелектуального потенціалу в новому продукті чи технологічному процесі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Низка вітчизняних і закордонних вчених займалися розглядом питань формування та удосконалення організаційно-економічного механізму інноваційного розвитку та управління ним. Найбільш відомі зарубіжні дослідники указаної проблематики М. Бейкер, В. Мединський, Е. Терещенко, Й. Шумпетер, Р. Фатхутдінов та ін. Серед вітчизняних вчених проблемам підвищення інноваційної активності займалися вчені: С. Аптекарь, М. Білопольський, А. Ганієва, В. Геєць, А. Гриньов, С. Ілляшенко, О. Князева, О. Кравченко, Н. Краснокутська, О. Кудирко, П. Перерва, А. Турило, Е. Шацька, Н. Щепкіна та інші.

Постановка завдання. Метою даної статті є дослідження проблеми, що веде до оновлення стандарту управління якістю інноваційної діяльності і критерії її ефективності, визначення основних передумов і чинників поточного періоду, що впливають на міру ефективності механізму управління якістю і розвитку інноваційної високотехнологічної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Організаційно-економічний механізм державного управління інноваційної діяльності являє собою сукупність елементів, призначених для перетворення керуючих, регулюючих і коригувальних впливів державних органів управління в необхідні дії керованих об'єктів - інноваційних підприємницьких структур. Мета створення такого механізму полягає в стимулюванні прискорення структурних змін в економіці, що забезпечують економічне зростання на основі активізації інноваційної діяльності. Досягнення цієї мети передбачає вирішення наступних завдань:

- створення, розвиток і ефективне використання інноваційного потенціалу країни (регіону);
- забезпечення зростання ефективності науково-технічного розвитку економіки;
- розробка ефективної інноваційної політики;
- реструктуризація економіки - перехід від енергосировинної спрямованості до інноваційної.

У нашій країні механізми використання інновацій функціонують на чотирьох основних рівнях. На державному рівні розробляється довгострокова стратегія інноваційного розвитку України, створюється сприятливе інституціональне середовище для економіки в цілому, інвестиційний і інноваційний клімат, а також реалізуються державні цільові програми.

На регіональному рівні розробляються територіальні програми інноваційного розвитку, які враховують особливості і специфіку регіону. На ма-

крорівні і рівні регіону створюються умови для інтенсифікації процесів промислового використання інновацій підприємницькими структурами.

На місцевому рівні стратегія соціально-економічного і науково-технічного розвитку жорсткіше ув'язується з місцевими умовами (враховуючи існуючі обмеження з точки зору фінансування, забезпеченості кадрами і інше).

На рівні підприємницьких структур (мікрорівень) відбувається здійснення інноваційних проектів.

Таким чином, організаційно-економічний механізм використання інновацій спирається на національну і регіональні інноваційні системи, в основі яких лежить інноваційна політика держави. Він формується під впливом соціально-економічної ситуації, інституціонального середовища, наявності природних ресурсів, інвестиційного і інноваційного клімату, а також різних форм підприємств.

Останніми роками в науковому середовищі досить активно обговорюються питання управління якістю інноваційної діяльності. У основі розглядаються індикатори інноваційної діяльності і поточна ситуація, пов'язана з відсутністю в реальному секторі економіки високотехнологічних виробництв, кризовий стан української економіки і т. д.

У рамках цієї статті робиться спроба показати проблеми, що ведуть до оновлення стандарту управління якістю інноваційної діяльності і шляху їх рішення.

Зацікавленість держави в розвитку високотехнологічного виробництва передбачає ефективність системи управління якістю інноваційної діяльності. Під ефективністю слід розглядати суть поняття, яке виразив в 1911 році в книзі «12 принципів продуктивності» американський вчений Гаррінгтон Емерсон. За його переконанням, перевіреном більш ніж столітньою практикою, ефективність це максимально вигідне відношення між сукупними витратами і економічними результатами [2].

Формування життєздатного, ефективного механізму управління якістю інноваційної діяльності, що забезпечує розвиток високотехнологічних виробництв, створення і ринковий оборот нематеріальних активів з інтелектуальною складовою украй важливо не лише для інноваційних підприємств усіх форм власності, але і для подальшого управління усієї системи фінансових стосунків економіки і соціально-економічного розвитку країни.

Важливо, щоб представники бізнесу, дослідники, розробники сформулювали, які бар'єри необхідно зняти, яка підтримка їм потрібна додатково. З урахуванням цього, під підвищенням ефективності системи управління якістю по залученню інноваційних активів підприємств до фінансово-економічного обороту пропонується розуміти викладене в наступній інтерпретації поняття: «Підвищення ефективності системи управління якістю інноваційної діяльності по залученню інноваційних активів підприємств до

ринкового обороту це організаційний, економічний, керований процес, контрольований державою, покращує модель інноваційної діяльності господарюючих суб'єктів, підвищує їх конкурентоспроможність, забезпечує легітимне і вигідне державі і іншим господарюючим суб'єктам перетворення активів інноваційних підприємств на фінансові інструменти. Підвищення ефективності управління якістю інноваційної діяльності відбувається на принципах стратегічного планування, правової регламентації, фінансового управління і забезпечення, з метою розвитку інноваційного процесу у виробничій сфері» [4].

Обґрунтовувавши це визначення, ми виходимо з того, що організаційно-економічний механізм управління якістю інноваційної діяльності не може сам собі надавати ефективність, регулювати себе і сам по собі удосконалюватися. Для розвитку і підвищення ефективності якості управлінських рішень по розвитку інноваційної діяльності державою повинен підтримуватися і удосконалюватися як раніше створений комплекс заходів ринкового і державного управління організаційних, виробничих, фінансових стосунків в цій сфері, так і знаходитися і створюватися новий механізм, що передбачає вільне звернення ресурсних активів підприємств, включаючи інтелектуальну власність. Проте сьогодні торгових майданчиків таких об'єктів активів ні в цілому по Україні, ні в регіонах практично немає. Правової основи і правильної організації цього процесу не існує.

При цьому у держави є резерви, щоб вирішувати проблему ефективності системи управління якістю інноваційної діяльності і тим самим посилити можливість розвитку і росту високотехнологічних виробництв, що дозволяють піти від сировинної моделі росту без розвитку. Вирішення цієї проблеми є функцією держави і з урахуванням посткризового досвіду потенціал для вирішення завдання підвищення ефективності і вдосконалення організаційно-економічного механізму управління якістю інноваційної діяльності можливе [5].

В зв'язку з цим з'являється можливість сформулювати ідеї, пропозиції, правила, інновації, нові моделі прогресивних, ефективних технологій і етапи їх створення, що виходить за межі вже існуючі управлінські рішення по розвитку інноваційної діяльності підприємств, і тим самим відновити стандарт управління якістю в інноваційній сфері і критерії його ефективності. Це дозволить посилити дію держави на створення вигідних умов для функціонування організаційно-економічного механізму розвитку інноваційної діяльності і тим самим підвищить його ефективність, дозволить ввести в обіг ресурси підприємств у вигляді нематеріальних активів, що мають попит.

За допомогою державного управління важливо створити ефективний, затребуваний організаційно-економічний механізм управління інноваційною діяльністю, вбудований у виробничий процес так, щоб усі його елементи (види, форми, методи організації і т. д.), утворюючи множинність управлін-

ських взаємозв'язків (організаційних, технологічних, виробничих, фінансових), були б невід'ємними ланками одного ланцюга, покликаною поліпшити ефективність управління якістю інноваційної сфери, з тим щоб в Україні було вигідно створювати нові технології і вкладати капітал в їх освоєння [1].

В ході досліджень програм розвитку і управління якістю інноваційної діяльності виявлені чинники поточного періоду, управління інноваціями, що обмежують організаційно-економічний механізм управління інноваційною діяльністю, у тому числі:

- недостатність державних фінансових ресурсів для підтримки господарюючих суб'єктів, зайнятих інноваційною діяльністю і як наслідок, неготовність виділити необхідний ресурс засобів на створення об'єктів інтелектуальної власності;
- недосконалість законодавчої бази, що регламентує інноваційну діяльність по створенню і включенню в оборот об'єктів інтелектуальної власності;
- недосконалість механізму використання державного і муніципального майна, а також держзамовлення для розширення інноваційної сфери;
- відсутність механізму соціального захисту підприємств, зайнятих інноваційною діяльністю;
- низький рівень безпеки ведення інноваційної діяльності.

Застосування на цьому етапі комплексу правових, економічних, соціальних заходів може дати позитивний імпульс до оновлення стандарту управління інноваційними ресурсами, при тому що умови, що створюються державою до підвищення конкурентоспроможності суспільства, підприємств виробничої сфери і продуктів їх діяльності дозволяють:

- конкурувати із закордонними виробниками;
- підвищувати інтернаціоналізацію діяльності на міжнародних ринках;
- збільшувати експорт;
- створювати міжнародні інноваційні компанії і інжинірингові центри на умовах тиражування отриманих зразків, в основному на наших вітчизняних виробничих потужностях;
- інвестувати кошти у власні дослідження і купівлю українських патентів, що дозволяють продавати свій товар за кордон і обмежувати проникнення чужих товарів на наш національний ринок.

Усе це вимагає модернізації і розширення існуючих нині підходів до управління якістю інноваційної діяльності, що дозволяють включити в оборот продукти інтелектуального капіталу підприємств. Права використання цих продуктів у виробничих і комерційних цілях в Україні використовуються недостатньо. Нематеріальні активи предметом міжнародних угод стають рідко, а саме:

- авторські права;

- патенти на винахід;
- корисні моделі;
- товарні знаки;
- фірмові найменування;
- ноу-хау;
- інтелектуальна власність та інше.

Реалізація названих заходів вимагає від держави, що управляє створенням економічних, правових, фінансових інструментів, стимулюючих діяльність у сфері інтелектуальної власності, а рівно додаткових механізмів державної підтримки просування об'єктів інтелектуальної власності на ринки інших держав. Функції держави покликані відпрацювати в умовах внутрішнього і зовнішнього ринку фінансові стосунки і проблеми, пов'язані з оцінкою і бухгалтерським обліком інтелектуальної власності як майна підприємств, створеного з використанням державного бюджету, так і державних цільових фондів. В той же час аналіз нормативно-правової бази, що регулює інтелектуальну власність, показав, що на цей період відсутність чітких правил (стандартів, методики оцінки інтелектуальної власності) відносно оцінки нематеріальних активів господарюючих суб'єктів, після проведення інвентаризації, ускладнюють взяття їх на облік і включення в оборот фінансових взаємовідносин.

Законодавство про інтелектуальну власність як елемент організаційно-економічного механізму потрібно удосконалювати, сьогодні інтелектуальна власність у більшості своїй ніяк не оформлена, не має ціни і не є заставним майном і об'єктом обміну. Треба організувати цей процес, дати можливість інноваційним підприємствам отримувати від держави кредити під заставу інтелектуальної власності, це вигідно і державі, у якої в цьому випадку з'являється можливість вирівняти інтереси, ослабивши державну підтримку на розвиток інноваційної сфери.

Зацікавленість суспільства в підприємствах, зайнятих високотехнологічним виробництвом в секторі економіки, та здатними реалізувати науковий потенціал, проявляється передусім в наявності напрацьованого інтелектуального капіталу, для реалізації якого в продукт праці (виробництво) вимагається розвинена інфраструктура по обороту матеріальних і нематеріальних активів підприємств. У цих цілях за рахунок державних функцій регулюючої дії для формування соціально-орієнтованої ринкової економіки, важливо організувати управління державного регулювання так, щоб враховувався баланс інтересів і чітко регулювалась спільна діяльність держави, вчених, інноваційних підприємств у сфері обороту нематеріальних ресурсів, у вигляді інтелектуального капіталу. Необхідність в цьому є.

Фінансові структури, банки, інвестиційні контори, зайняті вкладенням грошей, існують в усіх регіонах. Економічний аналіз банківської системи свідчить, що у більшості українських банків в справжній період падає до-

хідність і вони шукають куди без втрат вкласти гроші. Але для того, щоб вкладатися в нові, ризиковані, такі що не пройшли апробацію проекти, зокрема інтелектуальну власність, необхідно стандарт управління якістю зробити чітким, зрозумілим і вигідним для усіх учасників інноваційної діяльності.

Існуючий інструментарій управлінських стосунків і фінансової підтримки інноваційних підприємств позначив необхідність перебудови організаційно-управлінської і фінансовою систем. Для розширення об'ємів надання господарюючим суб'єктам інтегральної фінансово-майнової підтримки, у тому числі через механізм лізингу і надання грантів на розвиток інноваційного виробництва, підтримку венчурних проектів, субсидування проектів початкуючих виробництв у фінансовій сфері, потрібно подальші дослідження напрямів пошуку, досконалих елементів ефективного управління організаційно-економічним механізмом, що впливає :

- на розвиток високотехнологічних виробництв і реалізацію наукового потенціалу;
- на оптимізацію інвестицій в інноваційні підприємства, виробництв, що дозволяють компенсувати технічну відсталість, і забезпечувати конкурентоспроможність продукції;
- на методологію адресної підтримки, що дозволяє усунути диспропорцію між різними секторами (виробничим, споживчим, науковим і т. д.);
- на інтеграцію в соціально-економічні процеси за кордоном;
- на розвиток інноваційної інфраструктури і т. д.

Однією з передумов, здатною послужити дозволом вирішення проблем, пов'язаних з оновленням стандарту управління якістю інноваційної діяльності, є розширення інноваційних виробництв, усіх форм власності, цей чинник можна розглядати в якості критерію ефективності реформ [3].

Висновки. Організаційно-економічний механізм використання інновацій на українських підприємствах це основний інструмент реалізації інноваційної політики держави. Він формується в залежності від форм підприємницької діяльності, що складається соціально-економічної ситуації, інвестиційного та інноваційного клімату, інституційного середовища.

Таким чином, виробити оптимальний, результативний стандарт управління якістю інноваційної діяльності - означає підвищити його ефективність і зміцнити соціально економічний потенціал суспільства і держави. Підхід до управління якістю повинен будуватися на основах довгострокового факторного розвитку інноваційної діяльності високотехнологічних виробництв. Вдосконалення системи управління якістю інноваційної діяльності повинно полягати у встановленні якісних зв'язків усіх ланок управлінської взаємодії (держави, підприємств, інвесторів і т. д.) на основі розширення, організаційних інновацій, спрямованих на ви-

конання державних замовлень, і ґрунтуватися на залученні власного відтворювального капіталу підприємств від впровадження інтелектуальної власності, позикових коштів і прямих інвестицій в умовах внутрішньої і зовнішньої конкуренції.

Список використаних джерел:

1. Дацій О.І., Гаман М.В., Дацій Н.В. Інноваційна модель розвитку економіки України в умовах глобалізації: монографія / О.І. Дацій, М.В. Гаман, Н.В. Дацій. — Донецьк: Юго-Восток, 2010. — 370 с.

2. Жук М.М. Інституційно-економічні механізми модернізації національної інноваційної системи в умовах поглиблення інтеграційних процесів / М.М. Жук // Бізнес-навігатор: науково-виробничий журнал. — 2014. — №1(33). — С. 288-291.

3. Лимич Ю.В. Організаційно-економічний механізм використання інноваційно-інвестиційного потенціалу сталого розвитку / Ю.В. Лимич // Менеджер. — 2014. — № 1 (67). — С. 201–208.

4. Савченко О.В. Сутність та складові організаційно-економічного механізму стимулювання інноваційної діяльності на підприємстві / О.В. Савченко, В.П. Соловійов // Ефективна економіка. — 2013. — № 12. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2635>.

5. Савчук О.В. Організаційно-економічний механізм інноваційного розвитку великої компанії : автореф. дис. ... докт. екон. наук : спец. 08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємствами» / О.В. Савчук. — Донецьк : НАН України, Ін-т екон. промисловості, 2003. — 32 с.

References:

1. Datsii O.I., Haman M.V., Datsii N.V. Innovatsiina model rozvytku ekonomiky Ukrainy v umovakh hlobalizatsii: monohrafiia. Donetsk: Yuho-Vostok, 2010. 370 s.

2. Zhuk M.M. Instytutsiino-ekonomichni mekhanizmy modernizatsii natsionalnoi innovatsiinoi systemy v umovakh pohlyblennia intehratsiinykh protsesiv // Biznes-navihator: naukovo-vyrobnychy zhurnal. — 2014. — №1(33). — S. 288-291.

3. Lymych Yu.V. Orhanizatsiino-ekonomichni mekhanizm vykorystannia innovatsiino-investytsiinoho potentsialu staloho rozvytku // Menedzher. 2014. № 1 (67). S. 201–208.

4. Savchenko O.V., Soloviov V.P. Sutnist ta skladovi orhanizatsiino-ekonomichnoho mekhanizmu stymuliuvannia innovatsiinoi diialnosti na pidpriumstvi. // Efektyvna ekonomika. 2013. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2635>.

5. Savchuk O.V. Orhanizatsiino-ekonomichni mekhanizm innovatsiinoho rozvytku velykoi kompanii : avtoref. dys. ... dokt. ekon. nauk : spets. 08.06.01 «Ekonomika, orhanizatsiia i upravlinnia pidpriumstvamy». Donetsk : NAN Ukrainy, In-t ekon. promyslovosti, 2003. 32 s.